

Jože Prinčič, **Slovenska industrija v jugoslovanskem primežu 1945–1956. Kapitalna, ključna kapitalna in temeljna investicijska izgradnja v Sloveniji.** Novo mesto : Dolenjska založba, 1992. 192 strani.

V današnjih gospodarsko in tudi drugače sila neprijaznih ter izdajanju znanstvenih knjig nenaklonjenih časih je zagledala luč dneva zelo zanimiva knjiga dr. Jožeta Prinčiča o industrializaciji Slovenije v prvem desetletju po drugi svetovni vojni. To je zaradi številnih predvsem finančnih ovir, ki so spremljale natis te knjige, kar velik dosežek. Če pa upoštevamo dejstvo, da je Prinčič nekaj mesecev pred tem že uspelo objaviti še eno knjigo, gre že za pravi podvig. Objava dveh knjig v enem samem letu je v naših zgodovinskih logih zagotovo nevsakdanji pojav, zlasti na področju gospodarske zgodovine. Z izdajo »Virov za nacionalizacijo industrijskih podjetij po 2. svetovni vojni«, ki jih je napisal v sodelovanju z Maruš Zagradnik in Marjanom Zupančičem, pri čemer je bil Prinčičev delež prevladujoč je odmevno posegel v denacionalizacijske razprave in mnogim olajšal pot do vrnitve premoženja. Jože Prinčič se je v preteklih letih uveljavil kot eden vrhunskih poznavalcev gospodarskega razvoja slovenske dežele v povojnih letih. Pričujoča knjiga, ki predstavlja sintezo doseganih spoznanj, doseženih z večletnim sistematičnim česanjem slovenskih in beograjskih arhivov, nam to samo znova potrjuje.

Preučevanje gospodarskega razvoja v prvem povojnem desetletju je vsekakor zelo potrebno, saj nam procesi, začetni v tem času, že nudijo na ogled vse bistvene notranje vzroke, ki so pripomogli k neslavnemu propadu socialistično oziroma komunistično ustrojenih državnih ureditev ob koncu osemdesetih let. Prinčičeva knjiga nam torej na primeru Slovenije natančno ilustrira ekonomsko politiko komunističnih oblastnikov, ki so zaverovani v svoj prav, s sebi lastno radikalnostjo in ne meneč se za družbeno ceno, uresničevali pretvorbo slovenske ekonomske strukture iz prevladujoče agrarne v industrijsko.

Industrializacija slovenske dežele je bila nedvomno potrebna, o čemer pred vojno ni dvomil nihče, ker je bilo slovensko kmetijstvo v hudi krizi, obenem pa so beležili še znatno prenaseljenost slovenskega podeželja. Strateška usmeritev komunistov v pospešeno industrializacijo je bila torej pravilna, vendar se je pri tem zastavljalo sila pomembno vprašanje, kako izvesti v kratkem času tako radikalno transformacijo ne samo gospodarske, temveč tudi socialne strukture Slovenije. Začuda si komunisti v predvojni Jugoslaviji s temi vprašanji niso belili glave, kaj šele, da bi izoblikovali neko razdelano vizijo takega epochalnega prehoda. Pred drugo svetovno vojno in po njej jim je Sovjetska zveza predstavljala edini možni in zveličavni model spreminjanja gospodarske in socialne strukture družbe. Zato ni presenetljivo, da so se pri snovanju operacionalizacije pospešenega industrijskega razvoja v celoti naslonili na sovjetski model in bili pr tem v svoji mladostni zagnanosti celo bolj »papeški od papeža«. Izoblikovali so namreč tako obsesiven, natančnejši, megalomanski projekt industrializacije države brez realnih virov financiranja, da so vanj dvomili celo svetovalci iz prve dežele socializma, zahodni opazovalci pa so bili zgroženi.

Ravno na tej točki najdemo izvorni greh jugoslovanskega, v tem okviru tudi slovenskega ekonomskega razvoja, ki nam je zapustil izrazito popačeno in enostransko gospodarsko podobo. Proces industrializacije v prvem povojnem desetletju je torej karakterizirala megalomanija, improvizacija, stihijnost in odsotnost stvarnega načrtovanja, saj jugoslovanski in slovenski komunisti niso zmogli narediti kompromisa med lastnimi hotenji in realnimi možnostmi države. Očarani z velikimi in kapitalsko nenasišnimi industrijskimi objekti, so jih navdušeno načrtovali in še z večjim veseljem gradili, pa čeprav je ekonomska logika dostikrat govorila ravno nasprotno. Tako so gradili naprave v težki in bazični industriji ter elektrarne. Poleg velikega števila delovnih mest in izjemno velikih stroškov gradnje, kar realizirana proizvodnja ni opravičevala, je taka politika statistično izkazovala tudi izjemno visoko stopnjo gospodarske rasti. Slednja je partijski nomenklaturi služila kot dokaz pravilne in zelo uspešne gospodarske politike. Žal pa je ta politika popolnoma pozabila na kakovostni nivo proizvodnje, saj so bile vsesplošne ugotovitve, da kvaliteta izdelkov ni niti približno dosegla predvojnih, celo v istih tovarnah ne.

Jugoslovanski komunisti so po končani obnovi države z letom 1947 prešli na udejanjanje industrializacije, ki je bila tako kot v Sovjetski zvezi izoblikovana v obliki petletnega načrta. Zaradi zunanjih in notranjih vzrokov se je ta petletka raztegnila kar v desetletko, le da so industrializacijo v posameznih etapah različno imenovali, ker je bilo potrebno prikriti neizpolnjevanje načrtovanega. Industrializacijo so tako do leta 1950 označevali za kapitalno izgradnjo, ki so jo po rebalansu, natančneje povedano, uskladili želja z zmožnostmi, poimenovali ključna in kapitalna izgradnja. Vendar se tudi ta pojem ni dolgo uporabljal, saj ga je s prehodom na nov način financiranja industrijskih naložb (delno sofinanciranje in vsaj deloma upoštevanje ekonomičnosti) zamenjal pojem temeljne investicijske izgradnje. Te pojme je avtor tudi uporabil za naslove ključnih poglavij in periodizacijo svoje razprave.

Opozoriti velja na še eno dimenzijo jugoslovanske industrializacije, ki je v večnacionalni skupnosti imela zelo negativne gospodarske in nenazadnje tudi politične posledice. Gre za prerazdeljevanje in prelivanje sredstev ne glede na želje in potrebe prizadetih. Tako je Prinčiču uspelo argumentirano dokazati, da razliko od drugih v bivši Jugoslaviji, da je morala Slovenija znatno prispevati k razvoju drugih republik, pri čemer ji je bilo tudi politično zaukazana upočasnitev gospodarskega razvoja. Seveda se je sčasoma spreminjal način zajemanja slovenskega presežka. v prvih letih po vojni je morala Slovenija pomagati v naturi in s kvalificirano delovno silo, v kasnejših letih pa so prešli na sistem zveznih skladov, ki so obstajali vse do konca jugoslovanske državne skupnosti.

Prinčič je obravnavo zaključil z letom 1956, ko so se odločili preiti na novo gospodarsko politiko. Vzrok temu je bilo spoznanje o nujnosti upočasnitve tempa industrializacije in postaviti slednje na racionalnejše osnove, predvsem z upoštevanjem ekonomičnosti naložb. Poleg tega je bilo potrebno nekaj dati tudi prebivalstvu, ki je žrtvovalo deset let svojega dela, ne da bi zato imelo ustrezno nadomestilo v obliki dviga življenjskega in družbenega standarda. Iz tega časa izvira tudi usmeritev, da je potrebno dvigniti

družbeni in osebni standard s tujo akumulacijo, medtem ko naj bi za nadaljno industrializacijo uporabili predvsem domačo. Ta usmeritev nam pojasnjuje veliko zadolženost jugoslovanske države v osemdesetih letih, saj je bilo zaradi nizke akumulativna sposobnost gospodarstva nujno najemati čedalje večje tuje kredite.

Omeniti velja hvalevredno dejstvo, da je Prinčičeva knjiga napisana preprosto in jasno, pa zato njegovo delo ni niti malo izgubilo na strokovnosti. Tovrstni jezik, logično strukturirana in tekoča pripoved nasploh odlikuje to razpravo, čeprav v njej najdemo obilico podatkovnega gradiva. Slednje včasih skorajda onemogoča pisanje tekoče zgodbe, o čemer vedo veliko povedati gospodarski zgodovinarji. Knjigo je nedvomno potrebno in vredno prebrati, saj se v njej skriva mnogo odgovorov na dileme slovenske gospodarske stvarnosti bližnje preteklosti, ki imajo na žalost posledice tudi v današnjih dneh.

Žarko Lazarevič

Slovenski šolski muzej, Plečnikov trg 1, Ljubljana

Slovenski šolski muzej v Ljubljani izdaja svoje glasilo (Zbornik za zgodovino šolstva – šolska kronika), razstavne kataloge, bibliografije in druge publikacije s področja zgodovine šolstva. Od leta 1948 je izšlo 51 razstavnih katalogov in od teh so nekateri še na voljo:

Razstavniki katalogi

- Vincenc Žnidar: Življenje in delo J. H. Pestalozija. 1970
 Tatjana Hojan: Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem. 1970
 Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969. 1970
 Slovenska šolska knjiga ob 200-letnici šolskih uradnih tiskov. 1972
 Šolske stavbe Ljubljane. 1974
 Tatjana Hojan: Izobraževanje odrasle mladine. 1975
 Slavica Pavlič: Dijaški in študentski domovi. 1976
 Andrej Vovko: Prekmursko šolstvo skozi stoletja. 1977
 Andrej Vovko: Popotnik-sodobna pedagogik 1880–1950–1980. 1980
 Jože Ciperle: Klasični jeziki in učne ustanove pri Slovencih do 1918. 1981
 Tatjana Hojan: Sodelovanje osnovnošolcev pri mladinskih listih in šolskih glasilih pred letom 1941. 1982
 Od risanja do likovne vzgoje: zgodovina in razvoj likovnega pouka. 1982
 Razstava učbenikov za pouk slovenskega jezika do leta 1918. 1983
 Tatjana Hojan: Prešeren v čitankah do leta 1941. 1984
 Minka Pahor: Ukinitve slovenskih in hrvaških šol na Primorskem. 1984
 Jože Ciperle-Vinko Skalar: Vzgojni zavodi. 1987
 Jože Ciperle-Andrej Vovko: Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja I. 1988
 Odprta šola – o. š. Podčetrtek. 1989
 Tatjana Hojan: 100 let učiteljske organizacije. 1989
 Jože Ciperle: Šolska spričevala. 1991
 Branko Šuštar (ured.): Šola za sestre – zdravstveno šolstvo na Slovenskem 1753–1992. 1992

Druge publikacije

- Jože Ciperle – Andrej Vovko: Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja. 1987
 Tatjana Hojan: Bibliografija Slovenskega učitelja 1872–1877. 1988
 Tatjana Hojan – Marisa Škerk-Kosmina: Učiteljski list, Trst 1920–1926. Bibliografsko kazalo, razprava. 1991
 Slavica Pavlič: Predšolske ustanove na Slovenskem 1834–1945. 1991

Navedene publikacije lahko po sprejemljivih cenah dobite ali naročite v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani (061/213-024).